

Arkiv Nyt

Nyt fra Vinderup Egulshistoriske Arkiv

Nr.2

August

2000

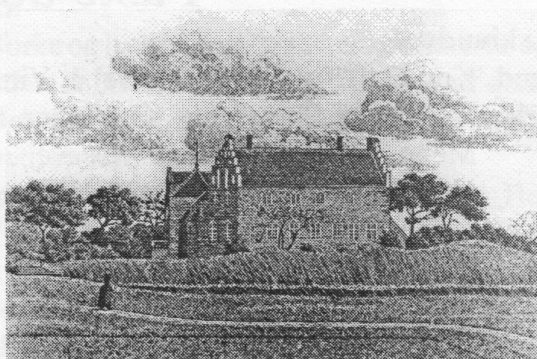

Anders Kjellerup.

Anders Kjellerup ses her med gamle redskaber til fremstilling af tørv. Det var dog ikke hans erhverv, han var uddannet mejerist men er i dag mest kendt som lokalhistoriker.

Se mere om ham på **side 5**

Også i dette nummer kan der fortælles en historie med tilknytning til Landting, dog som rammen om en romantisk historie fra 1700-tallet.

En Jagthistorie fra Landting 1717.

Side 7

Tobaksrygning

Side 10

Atter under napoleonskrigene optræder Landtang i
Tolv Kosakkers drab

Side 11

Det skulle nu være afgjort:

Ingen neandertal-gener i vore celler

Side 12

Egnshistorisk Arkiv
Vinjes Torv 1
7830 Vinderup
Tlf. 97 44 29 98

Åbningstider:
Mandag 19.00 - 21.00
Onsdag 14.00 - 16.00
Fradag 10.00 - 16.00

Bestyrelsen

Formand

Gunnar Hallum, Søvejen 24, Herrup Tlf. 97 45 22 27

Næstformand

Christian Vestergaard, Sevelvej 38, Vinderup Tlf. 97 44 10 63

Sekretær

Mette Elkjær Kristensen, Mosevej 36, Vinderup Tlf. 97 44 17 45

Kasserer

Hans Peter Christensen, Østparken 10, Ejning Tlf. 97 44 62 78

Søren Møller, Pilevang 1, Sevel Tlf. 97 44 84 41

Daniel Kristensen, Nautrupvej 18, Sevel Tlf. 97 44 80 57

Kurt Guldbæk, Hasselholtvej 4, Vinderup Tlf. 97 44 21 54

Faste udvalg

Arkivudvalg

Fmd. Kurt Guldbæk, Hasselholtvej 4, Vinderup Tlf. 97 44 21 54

Sekr. Hans Peter Christensen, Østparken 10, Ejning Tlf. 97 44 62 78

Mette Elkjær Kristensen, Mosevej 36, Vinderup Tlf. 97 44 17 45

Gunnar Hallum, Søvejen 24, Herrup Tlf. 97 45 22 27

Mødeudvalg

Fmd. Søren Møller, Pilevang 1, Sevel Tlf. 97 44 84 41

Hans Peter Christensen, Østparken 10, Ejning Tlf. 97 44 62 78

Christian Vestergaard, Sevelvej 38, Vinderup Tlf. 97 44 10 63

Daniel Kristensen, Nautrupvej 18, Sevel Tlf. 97 44 80 57

Daglig leder

Bodil Møller, Pilevang 1, Sevel Tlf. 97 44 84 41

Arkiv Nyt

Udgives af Vinderup Egnshistoriske Forening, Vinjes Torv 1 Tlf. 97 44 29 98

Redaktør: Kurt Guldbæk, Hasselholtvej 4, 7830 Vinderup Tlf. 97 44 21 54

Udkommer 2 gange årligt: Januar-februar og juli-august

Til medlemmerne.

Igennem en del år har vi haft en udstilling i sommertiden, som har optaget en del af pladsen i arkivsalen og dermed var der en god grund til at holde sommerferie med arkivarbejdet.

Denne ordning har haft nogle ulemper. Indkomne sager til Arkivet dyngede sig op og kunne blive ret uoverskuelig. Hvad værre var, en del arkivbesøgende langvejs fra måtte gå med den besked, at Arkivet først åbnede igen til september.

Fra i år er dette ændret, så vi nu holder Arkivet åbent i ferietiden. Det viser sig nemlig, at i denne tid dukker en del gæster op, som enten selv eller deres forældre har tilknytning til Vinderup. Så skal bedste- eller oldeforældre eftersøges og gamle billeder studeres. Når det så viser sig, at der på Arkivet i Vinderup kan findes oplysninger, som man har opgivet at finde på Landsarkivet, så er glæden stor både her og der.

Sådanne udenbys kontakter er guld værd for Arkivet. Gamle billeder og beretninger fra Vinderup dukker op og der bliver lukket nogle huller i vor viden om byen i forrige århundrede.

Den årlige sommerudstilling er nu afløst af en mere permanent udstilling på Arkivets loft.

Her har bestyrelsen med hjælpere ydet en stor indsats i opstillingen af den nye udstilling, der blev åbnet i maj. Udstillingen er bygget op over 6 forskellige emner, hvor de lokale aspekter belyses.

Arkivet i Vinderup råder over en stor samling bøger og arkivmateriale, der har tilhørt afdøde arkivar P.K. Hofmansen (1908-1978). Hans mangesidede virksomhed som slægtsforsker, historiker og rejseleder, afspejles i de mange ting der er lagt frem.

En anden del af udstillingen omhandler Vinderup-egnens nedlagte mejerier. En menneskealder tilbage lå der et mejeri i enhver landsby, for manges vedkommende bygget så solidt, at de kunne stå i hundrede af år. Mejerierne var en del af livet i landsbyerne, men udviklingens ubønhørlige realiteter gjorde dem i løbet af få år overflødige. På udstillingen er samlet gamle billeder og protokoller fra omegnens mejerier, ligesom der vises en del redskaber i forbindelse med mejeridriften.

Af egnens gamle herregårde indtager Handbjerg Hovgård en fremtrædende plads. Slægten "de Linde" har sat sit præg på gården og sognets kirke. Herom fortælles på et par store plancher, der også viser slægtens adelspatent.

Navnet Priess er knyttet til Vinderup by. Igennem trekvart århundrede har virksomheden været en af de største arbejdspladser i byen. Med billeder, tryksager og genstande, fortælles om en stor virksomheds op- og nedture og ikke mindst - evnen til at overleve i vanskelige tider.

En vanskelig tid var besættelsens fem onde år. Fra denne tid vises hovedsagelig effekter fra Egnshistorisk Forenings egne samlinger. Der er frihedskæmperudstyr, våbenkontainer og dele af faldskærme og spærreballoner. Stumper af en nedfalden flyvemaskine og illegale blade sammen med

rationeringsmærker og redskaber til fremstilling af erstatningskaffe, vækker minder om en tid, der nok var ond, men hvor opfindsomheden var stor.

Udstillingens sidste del fortæller lidt om Vinderupegnens oldtid og middelalder. Bopladsfundene fra ældre stenalder og frem gennem oldtiden viser udviklingen af de redskaber, som vore forfædre har fremstillet og brugt. Udstillingen krydres af nogle humoristiske tegninger, der viser situationer fra det virkelige liv i oldtiden.

Gunnar Hallum

Møder, arrangementer, ture m.m. 2000 Hvor intet andet er nævnt er mødested Arkivet, Vinjes Torv 1, Vinderup.	
Tirsdag d. 8. Aug kl. 19:30	Aftentur til Hjerl Hede. Rundvisning ved Inge Margrete Bøge. Vi mødes på parkeringspladsen foran museets indgang. Medbring kaffe
Onsdag d. 27. Sep. kl. 19:30	Bodil Hansen fra Lund fortæller om Fjends-bogen. Medbring kaffe
Onsdag d. 8. November.	Aftentur til Holstebro Museum. Torben Skov vil fortælle om udstillingen 'Holstebro Billeder'. Tilmelding til Arkivet Tlf. 97 44 29 98. Kaffe kan købes i cafeteriet
Onsdag d. 6. Dec. Kl. 19:30	Advent- og Julemøde ved Maja Mortensen. Medbring kaffe
2001	
Onsdag d. 14. Feb.	Skovrejsning og Naturpleje. Se dagspressen for mødested og tidspunkt
Onsdag d. 7. Marts kl. 19:30	Generalforsamling på Arkivet Se nærmere i næste nummer af Arkiv Nyt og dagspressen
Ret til ændringer forbeholdes.	

Anders Kjellerup.

Dette nummer af Arkiv-Nyt ligner næsten et temanummer med beretninger fra Anders Kjellerup's hånd.

Anders Kjellerup var en flittig skribent, hvilket man kan overbevise sig om ved at se i de mange kasser, vi på Arkivet har med notater, manuskrifter o.l. fra hans hånd.

Billede fra 1881 af Anders Kjellerups forældre med børn. Er et af børnene mon Anders?

I sin slægtsbog "*Slægterne fra STORE KJELLERUP i Ejning Sogn*" fra 1942 fortæller han følgende om sig selv:

Anders Kjellerup er født 31. maj 1876 i Øster Kjellerup. Gift d. 2. Februar 1904 med Martha, f. Hansen, f. d. 25. Februar 1881 i Borupgaard v. Skævinge. Lærte Mejerifaget paa Maglebrænde Andelsmejeri v. Stubbekøbing 1892-94. Derefter paa forskellige Mejerier. Mejeribestyrer paa St. Olavskilde v. Skibby fra 1900-05. Græsted Andelsmejeri fra 1905-13. Oprettede et privat Mejeri i Gilleleje, som jeg drev fra 1913-25. Var derefter Ejer af

et „en gros Handelsmejeri i Charlottenlund, hvor jeg i 1927 blev slaaet ud, og havde nu i nogle Aar en ret haard Kamp for Tilværelsen. Fra 1932 ansat i Magasin du Nord, København, hvor jeg er Leder af en Iscreamforretning. I 1910 Studierejse med Statsunderstøttelse til England, Holland og Tyskland. Udgivet Praktisk Haandbog for Mælkerielever. Udarbejdet Frederiksborg Amts Mejeristforenings 50 Aars Jubilæumsskrift samt nærværende Slægtsbog og Slægtsbogen om Slægten fra Dueled i Breum. Mangeaarig Skribent til forskellige Fagtidsskrifter og Dagblade.

Dette var ikke den sidste bog fra hans side. Han udgav senere yderligere nogle slægtsbøger. På Arkivet har vi desuden et par kopier af hans håndskrevne "*Blade af Ejning Sogns Historie*" fra 1955.

Anders Kjellerup tilbragte megen tid på de forskellige arkiver i sin søgen efter materialer til sine bøger. Om hans glæde ved disse arkivbesøg fortæller et lille notat fundet i hans samlinger:

Anders Kjellerup. Han står her med redskaber, der anvendtes til tørvegravning. Var det mon i mosen ved Øster Kjellerup?

Arkivstudier som hobby.

Der er en vis Glæde i at hensættes til syvundne Tiders Sæder og Skikke, at læse om ens Forfædre. Mellem gamle gulne Papirer og Documenter er man i Stue sammen med alle Slags Mennesker, man ligesom gøre sig selv samtidig med enhver Begivenhed som har passeret for Aarhundrede tilbage i Tiden. Er det saa underligt, at det historiske kan tage éns Interesse helt og holdent, paa samme Maade naar man hengiver sig til Læsning af historisk biografiske og topologiske Bøger.

Januar 1938

Anders Kjellerup.

Det er ikke lykkedes mig at finde ud af, hvornår Anders Kjellerup døde, kun at han i hvert fald levede i 1955; da boede han i København.

KG

Lokalhistoriske bøger til salg på Arkivet.

Ryde Sogn 1796 - 1996	345 Kr
Herrup Kirke 75 år	65 Kr
Herrup Skole gennem 90 år	50 Kr
"står om end tårnene falder" (Trandum Kirke)	60 Kr
Af Handbjerg kirkes og sogns historie	98 Kr
An Trængsel hinne dreng	50 Kr
Af hjertets lyst	75 Kr
'Sevel Sogn' og 'Stubber' koster kun	35 Kr /stk

En jagthistorie fra Landting 1717.

Den 21. december, 1717 afholdtes på Landting en stor parforsejagt.

Denne fornøjelse elskede Anders Rosenkrantz med lidenskab, og blev ved sådanne leligheder gerne ledsaget af sine to sønner og to døtre, af hvilke især Karen var almindelig anset for at være en meget smuk og indtagende ung pige, som snart skulle fylde sit 16. år. I forvejen var der udgået indbydelse til de nærliggende herregårde, om at tage del i jagten, og den gamle major Sehested til Rydhave, den bedste og ivrigste jæger på hele egnen, blev naturligvis heller ikke glemt. På dette tidspunkt var den unge Niels Linde - hvis fader Christen Linde var gift med borgmester Niels Sørensens datter i Holstebro og ejede 10 herregårde og var blevet adlet i 1704 - gæst på Rydhave, og han blev naturligvis også beredt den fornøjelse, som ventede dem på det gamle gæstfrie Landting.

Major Sehested rådede ham derfor til med et polisk smil, at vogte vel på sit hjerte, thi på Landting var to bandsat smukke piger og rige tillige, og Karen Rosenkrantz var, når hun sad til hest og forfulgte den flygtende hjort, så smuk som "Diana" selv.

Det var et dejligt vintervejr den morgen, da de to herrer red fra Rydhave til Landting. Jorden var hård og hele egnen lå bedækket med en let tåge, som formede sig i de forunderligste skikkelser, efterhånden som den ved solens opgang begyndte at lette. Og man kunne for den sags skyld godt have troet at være i en bjergegn, i stedet for på de flade sletter mellem Rydhave og Landting.

Efter nogen tids forløb forsvandt alle disse tågebilleder og den gamle major svor på, at de fik det dejligste jagtvejr, nogen jæger kunne ønske sig, så at det ret ville blive en fornøjelig dag.

Da de ankom til Landting, fandt de allerede hele gården opfyldt med jægere. Heste og hunde, og desfordelst at det endnu var ganske tidlig morgenstund, var der dog allerede så stor travlhed, at gamle Sehested havde ondt nok ved at finde husets herre og forestille ham sin gæst, der hidtil kun var ham løselig bekendt, skønt derfor lige velkommen. Der var naturligvis stor overflødighed på kraftig spise- og drikkevarer, hvormed jægerne kunne styrke sig til de forestående anstrengelser, og dette sinkede også afrejsen så meget, at klokken blev ni, før toget kunne sætte sig i bevægelse.

Tæt uden for Landting mod nordøst lå dengang en lille skov, og alt længe før dagens frembrud var denne blevet omgivet med garn og klappere, for at ikke de tililende gæsters larmende vrimmel skulle skræmme vildtet bort, og således gøre det nødvendigt at begynde jagten med den især i heden så besværlige søgen efter vildtet. Da nu alle jægerne med deres hunde havde forsamlet sig ved den østlige side af skoven, borttoges her det hindrende garn og klapperne begyndte fra den vestre side deres larmende arbejde, som snart viste sig virksomt, thi et øjeblik efter brød en vældig kronhjort frem fra krattet og søgte sin frelse hen mod den mørkbrune hede. Flere hunde fulgte den, og hele det ventende jagtselskab med stampende heste og halsende hunde ilede nu afsted efter de hurtige flygtninge. I

begyndelsen tog disse deres retning lige imod øst - i stedet for som man havde håbet imod nordøst - forbi Aale by til Skånsø, hvor de forlod de høje lyngbakker for at styrte sig ud i den lange smalle Stockholm Mose, der som en farlig hindring truede med at standse jægerne.

Tildels lykkedes dette, thi en del af rytterne forvildede sig i den endnu ikke tilfrosne mose, tabte den faste bund under hestenes ben og måtte i rum tid arbejde igen for at komme ud af det forræderiske dynd og dyb - men den største del fortulgte med øvet øje den vej, som vildtet selv havde taget, vel vidende, at en rytter med fornøden rolighed kunne følge den sti over mosens gungrende dyb, som hjorten ikke et øjeblik betænkte sig på at betræde.

Efter at vildtet igen var kommet ud af mosen, delte det sig, så at hinderne søgte til højre og venstre ind i heden, medens den vældige fører ustandselig stævnedes imod øst, efterfulgt af den største del af rytterne og hundene, hvoraf dog nogle forfulgte de flygtende hinder i forskellige retninger.

Niels Linde havde straks fra begyndelsen søgt at holde sig i nærheden af Karen Rosenkrantz, der på sin raske gang, med den snævre ridedragt og grønne, flagrende slør, den friske rødme, som det hurtige ridt udbredte over hendes ungdommelige ansigt, forekom i skønhed langt at overgå alle de damer, han hidtil havde set. Til en samtale gaves der ingen lejlighed under den hurtige forfølgelse, og han måtte derfor være meget glad om hans udmærkede hest gjorde ham det muligt bestandig at holde sig i hendes nærhed, thi hun var stadig blandt de forreste og ivrigste forfølgere. Hun lod sig ikke standse, hverken af mosehullerne eller tuerne i heden. Niels Linde måtte endogså med skræk være vidne til, at hun ikke ville afbryde, da hjorten endelig, fortulgt af hele meuten, styrtede sig ud i den lange Flyndersø, men uforfærdet lod sin hest springe ud i det skummende dyb, hvis iskolde vand tog de sirlige former i favn, og begærligt hoppede op imod den slanke midie og fulde barm. Øjeblikkelig var Niels Linde på hendes side, thi et fejltrin af hesten ville styrte hende i søens dyb og udsætte hendes liv for fare - men denne opmærksomhed, for hvilken hun takkede med et venligt nik, var aldeles overflødig, thi rask og let som altid beholdt hun sit farlige sæde, medens hesten svømmede over søen, for derefter med uformindsket hurtighed igen at følge den flygtende hjort ind mellem de høje lyngbakker.

Hjorten forandrede sin retning og slog af imod syd; langs Flyndersøens øde bredder. Dobbelt interessant var derfor i disse ellers øde og ubesøgte egne, den talrige skare af forskellig klædte herrer og damer med grønne slør, der vajende i vinden, af prægtige heste og pilsnare hunde - såvel som den hele muntre larm, jagten førte med sig. Jægerens råb, hornsignaler og hundeglam, - afgav en forunderlig modsætning til den tavse natur.

Efter flere timers ufortrøden flugt begyndte endelig skovens konge at føle sine kræfter tage af; men de halsende hunde var lige utrættelige på deres færd, og de udholdende jagtheste lod ikke mærke nogen tegn på træthed. Jægerne mærkede snart, at hjortens løb sagtnedes, og at det øjeblik ikke mere var fjernt, da den måtte blive et bytte for hundene. Desto ivrigere fortsattes forfølgelsen, thi enhver af

rytterne ville være den første på pletten, når det stolte vildt skulle fældes. Den fortsatte sit løb lige ud, og sprang til sidst ud i Stubbergård Sø, så at jægerne endnu engang måtte ud i de kølige vande, og før den havde nået den modsatte bred, var den indhentet af Niels Linde, hvis fortrinlige hest førte ham foran alle andre.

Et stød i nakken med jagtkniven gjorde snart ende på dyrets angst, og den fældede fjende, en vældig fireogtyveender blev bragt i land under jubelråb og en vældig tusch fra alle valdhornene.

Stubbergård var en mådelig bindingsværksbygning. Major Sehested og brødrene Linde ejede hver en trediedel af denne gård. Her tog selskabet ind, og der blev snart fremsat alt, hvad huset formåede, hvilket ikke var meget, men jægerens appetit var skærpet betydeligt ved det forcerede ridt, og man tog til takke, uden at bryde sig om de våde klæder. Derefter fortsattes jagten med samme iver, og solen var allerede længe gået ned, da det trætte selskab nåede Landting, hvor alle klædte sig om og endte dagen med et dygtigt måltid. Det gik lystigt og larmende til, og mere end en af de kolde jægere sank under bordet, og først ud på natten forlod gæsterne den gamle gård.

Fra denne dag af var Niels Linde en stadig og kærkommen gæst på Landting. Anders Rosenkrantz var en stolt gammel adelsmand, som nærede stor ringeagt for nybagte adel, der ikke ligesom ham kunne udlede sin herkomst fra oldtidens konger og høvdinger - men han syntes alligevel godt om Niels Linde, der forstod at gøre sig yndet. Den unge frk. Karen syntes også i høj grad indtaget i Niels Linde, og da Anders Rosenkrantz efter nogen tids forløbindbød gæster til også at besøge dem på Tirsbæk, den smukke gård ved Vejle Fjord, hvor de plejede at tilbringe det meste af sommeren, viste frøkenens nedslagne blik og ansigtets vekslende rødme, at hun ikke var ganske ligegyldig ved den sag.

Niels Linde havde sammen med sine brødre en gård på Vejleegnen, som han nu mente kunne tiltrænge et mere stadigt tilsyn, og dette udøvede han så samvittighedsfuldt, at han endnu var der, da bøgen sprang ud, og onde tunger påstod, at der snarere på Tirsbæk var noget, som trængte til hans stadige tilsyn. Hvad dette var, vidste snart alle, skønt det skulle være en stor hemmelighed. En dag, da han kom ud af den dejlige bøgeskov alene med Karen, mødte de uventet faderen, og de benyttede da lejligheden til at bede om hans minde til deres forening.

Han smilede og gjorde sig umage for at synes overrasket og gav dog sit samtykke, uagtet den unge mand var aldeles blottet for aner. Om Anders Rosenkrantz havde været lige så villig til at begunstige Niels Lindes besøg, i fald han kunne have tænkt sig, at denne svigersøn skulle blive hans eneste arving i Jylland, og at to af hans børn skulle finde døden i deres blomstrende ungdom - bliver et spørgsmål, som her ikke skal undersøges. Her skal nøjes med at berettes, at det lykkelige unge par nød deres lykkeligste dage i dette forår.

Den 23. august 1718 stod deres bryllup, der altså blev slutresultatet af den minderige jagtdag på Landting hin smukke vinterdag.

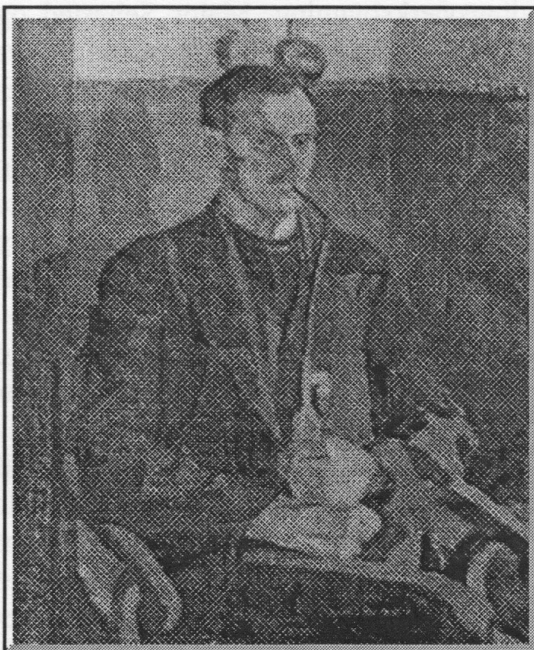
Af Anders Kjellerup

Tobaksrygning.

I en tid hvor tobaksrygning er ved at gå af mode bringer vi et "glimt" fra dengang "rigtige mænd" gik rundt med lang pibe. Samtidig bliver vi mindet om nogle nu næsten glemte udtryk i forbindelse med piberygning.

Anders Kjellerup fortæller:

På arkivet har vi dette billede af en piberygende mand. Det er lokalhistorikeren Valdemar Frederiksen fra Stockholm. Han har dog næppe brugt de i artiklen beskrevne metoder.

gnister til at falde lige ned i røret med træsmuldet. Når der var blevet tilstrækkeligt ild i træsmuldet i messingrør, hældtes det så ned på tobakken i pibehovedet. Til messingrøret, der havde fast bund, hørte en hætte, som straks efter pibens tænding blev sat på røret, for at slukke det tilbageværende ild. Den nævnte hætte holdtes fast ved røret med en messingkæde.

Til rensning af piberør og spids, anvendte han en art stiv græsstængel, noget han om efteråret plukkede i mosen eller kæret. Det blev bundet i en knippe, hvorfra han udtog en stængel, efterhånden som der blev brugt derfor. Når lampen var tændt brugte han i stedet for tyrtojet en fidebus, der var lavet af tre smalle papirstrimler lagt sammen, som tændtes ved at holde den tæt op til lampeglassets øverste ende. En tørveglød kunne også bruges. Den tog han fra ildstedet eller

Min bedstefader, Anders Jensen, født år 1800, var ivrig tobaksryger.

Hans pibe var en ganske almindelig træpibe, med ikke for lang rør af hestehårslægn og hornstykker, som endte i en "svampdåse" kaldet, hvori mundvandet opsamledes.

Det tilbehør han benyttede var ikke tændstikker, men derimod et fyrtøj. Dette bestod af et messingrør, ca. 8 cm. lang og 1,5 cm. i diameter, og fyldt med findelt træsmul af frønnet træ, som blev opbevaret i en æske, der hang på siden af bageovnen, det skulle jo holdes i meget tør tilstand, for at det kunne tændes.

For at få ild i det, brugtes en bøjle af stål, som skulle stryges med et rask tag mod et stykke flint, men der skulle en vis behændighed til, for at få de derved frembragte

bilæggeren med de bare fingre og puttede i piben. Før tændstikkerne, som nu bruges, kom frem, lavede man selv "stikker" af træ, ca. 5 tommer lange. Den ene ende af disse "stikker" blev dyppet i smeltet svovl, men de kunne ikke tændes ved strygning som nutidens tændstikker. De måtte tændes ved en glød eller i lysflammen. En sådan "stikke" kunne godt gøre det ud for en tælleprås, hvis man stod og manglede lys.

GH

Tolv Kosakkers drab

Det var i 1813 og 14, da kosakkerne huserede hernede, da var der en afdeling, som havde revet sig løs og røvede og plyndrede i Jylland hist og her. Deriblandt var så tolv mand, som kom til Landting i Ejsing sogn for at plyndre. De var ridende og satte deres heste på ladegården og begav sig til fods ud mod borggården.

Nu havde disse tolv opført sig ganske grusomt i omegnen og da det rygtedes, at de nu var på Landting, stimlede mange folk fra omegnen sammen, for om muligt at hævne den skade der var sket dem.

Disse folk, der var bevæbnet med forke og høleer, satte nu efter kosakkerne og tog dem til fange i borggården. Så vidste folkene ikke rigtigt hvilken straf disse røvere skulle have. Man blev omsider enige om, at de skulle have den værste straf der kunne udfindes - at blive begravet levende.

Røverne blev så bagbundet og ført ud i heden mellem Sahl og Rønbjerg. Her på en bank nord og lidt vest for Skallesø nåede man at få elleve kosakker gravet ned. Aftenen var nu faldet på og man var i færd med at grave hullet til den tolvte, da hørte man noget ringle i lyngen. Det var den tolvte, der havde vristet sig løs og det der ringede, var hans sporer, da han løb gennem lyngen.

Den flygtende kosak tog retning mod Skallesø mens folkene satte efter ham. Som de nåede Kosakken, sprang han i søen og svømmede ud og ingen så ham siden.

I vinteren 1856 var nogle folk fra Sahl ude på Skallesø for at stange ål. En af ålestangerne fik da en kårde på ålejernet. Da den kom op på isen faldt fæstet af, det var af træ og kunne ses at have været forgyldt. Stedet hvor kården blev trukket op, var netop der, hvor kosakken var forsvundet næsten et halvt århundrede tidligere.

Det sted hvor de elleve blev gravet ned, ses endnu nogle huller i jorden, som af den lokale befolkning kaldes for røverhullerne.

Historien er fortalt til og nedskrevet af Anders Kjellerup.

Ingen neandertal-gener i vore celler

I sidste nummer af Arkiv Nyt bragte vi et indslag fra "Ingeniøren", der viste at også denne avis's læsere havde interesse i arkæologi.

"Ingeniøren"s bagsiderubrik meddeler 21/4 følgende:

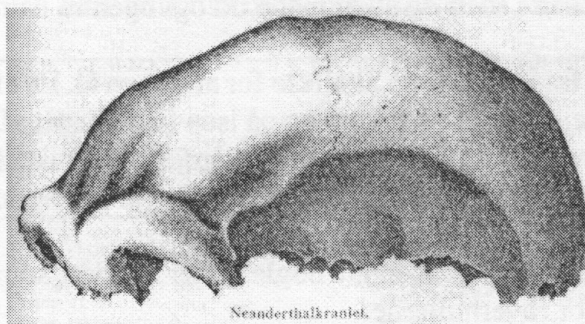
Glem alt om, at nutidens europæere på trods af vor ikke altid perfekte ansigtskonfiguration delvis nedstammer fra neandertalmennesket, der indtil for ca. 28.000 år siden levede i store dele af Europa, Mellemøsten og Centralasien. Det fastslår forskere med samtidig hang til arkæologi og DNA-studier på basis af analyse af knogler og andre efterladenskaber fra en hule i Kaukasus, der for 29.000 år siden var befolket af nogle af de sidste levende neandertalere.

Det lykkedes for biologen Igor Ovchinnikov og hans medarbejdere at ekstrahere DNA fra det 29.000 år gamle materiale. Ved at bestemme rækkefølgen af baser i DNA-strengene, det der kaldes for DNA-sekventering, og sammenligne denne med tilsvarende sekvenser fra eksempelvis europæere, asiater og afrikanere har Ovchinnikov kunnet fastslå, at neandertalerne ikke har bidraget med gener til den nuværende europæiske befolkning.

Denne nye erkendelse er kun blevet mulig, efter at molekylærbiologerne har slået pjalterne sammen med de klassiske arkæologer og udnyttet disses detaljerede viden om forhistorien. Kombinationen af molekylærbiologi og klassisk arkæologi er således blevet overordentlig populær igennem de seneste tyve år. At isolere DNA fra oldgammelt materiale fra planter og dyr og efterfølgende forsøge at finde overensstemmelser mellem resultater opnået med de klassiske metoder og DNA-sekvenserne har da også bragt mange spændende tanker på banen. Men man må være forsigtig. Der eksisterer nemlig altid en risiko for, at det ældgamle materiale bliver forurenet med noget nutidigt, f.eks. fra arkæologen molekylærbiologen selv. Ved de særdeles følsomme metoder man nu anvender til at opformere DNA, kunne man derfor blive udsat for, at man

opformerede DNA fra selv små forureninger. Derfor må man være ekstra kritisk ved vurderingen af de arkæo-molekylærbiologiske data. De opnåede sekvenser i neandertalgenerne er dog så specielle, at forskerne nu udelukker, at der er forekommet en sådan brøler.

(Fra Nature, 30/2 2000).

Neandertalkraniet.

Billede af neandertal-kranie fundet i vort gamle leksikon fra 1924